

نقد و معرفی کتاب

تذکره نصرآبادی با تصحیح و تحقیق نصرآبادی نوید سادات*

یکی از منابع ارزشمند، ادبی، تاریخی، هنری و اجتماعی عصر صفویه، کتاب تذکره نصرآبادی تألیف محمدطاهر نصرآبادی است. وی این کتاب را در سال ۱۰۸۳ هجری، به نام شاه سلیمان صفوی آغاز کرده و شرح احوال بعضی از شاعران معاصرش را تا سال ۱۰۹۰ به تدریج به آن افزوده است. از مزایای این اثر - که با زبان شیرین و بسیار دلپذیر به بیان زندگی و اشعار یک شاعر پرداخته - اطلاعات و آگاهیهای عصر خویش را در لابلای این کتاب گنجانده است که در متون دیگر کمتر به چشم می خورد. با مداقه و بررسی در این کتاب، می توان نکاتی درباره اصطلاحات دیوانی، مالیاتی، اسامی حرفه ها و اصناف، مناصب دولتی، جغرافیای تاریخی و اجتماعی شهرها، خصوصاً اصفهان، اصطلاحات ادبی، عقاید، آداب و رسوم اجتماعی، موسیقی و اصطلاحات آن، قهوه خانه ها و خطاطان، کاتبان، نقاشان، شاهنامه خوانان، روضه خوانان و موارد گوناگون دیگر از جمله درباره معما، لغز و ماده تاریخ، اطلاعات کتابداری و کتابشناسی و... به دست آورد.

اصل کتاب در پنج صف و یک خاتمه است که مصحح، علاوه بر تصحیح کتاب، برخی از آثار محمدطاهر نصرآبادی را نیز در بخش تعلیقات تصحیح کرده و بدان افزوده است که شامل رسائل ذیل است:

الف. گل رعنا: رساله ای است منشور که نصرآبادی آن را در مناظره عقل و عشق به بیانی شیرین و ادبی نوشته است. این رساله در شناخت سبک نثر ادبی نصرآبادی و

* کارشناس ارشد رشته تاریخ و پژوهشگر متون تاریخی

سده ای که او در آن می زیسته، قابل اعتنا است. این رساله بر اساس نسخه شماره ۴۶۶۶ کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران (صص ۱۷۳-۱۸۱) تصحیح و ارائه شده است.

ب. منشآت: از محمدطاهر نصرآبادی چندین مکتوب بر جای مانده است که مصحح کتاب به لحاظ مندرس بودن نسخه، به ناچار به معرفی و ذکر نسخ و مرکز نگهداری آن پرداخته است که شامل موارد ذیل است:

۱. رقعهای که ایلچی عالیجاه عبدالعزیز خان، پاشای بخارا به میرزا محمدحسین حکیم باشی نوشته و جوابی که فقیر محمدطاهر نصرآبادی نوشته. (نسخه شماره ۳۹۴۵ کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی).

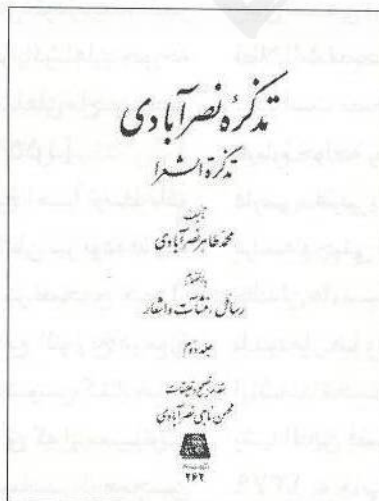
۲. رقعهای که میرزا طاهر نصرآبادی به میرزا طاهر وزیر نوشته. (نسخه شماره ۳۳۴۹ [ج ۲] و ۲۴۶۵ [ج ۲۷] کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران).

۳. رقعهای محمدطاهر نصرآبادی به امیرحمزه بیگ (نسخه شماره ۳۰۹۸ [ج ۳۰] کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران).

۴. نامه میرزا طاهر نصرآبادی به سلمه خان اصفهانی (نسخه شماره ۲۲۶) (۲۲۳۵) [مصحح اشاره دارد که در مراجعه به کتابخانه به دست نیامد] کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران).

۵. رقعهای رضیه شکسته نویسنده به میرزا طاهر نصرآبادی (نسخه ۲۴۶۵) کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران)

۶. نامه ای از نصرآبادی در طلب تیر (نسخه شماره ۲۵۹۱ (۹۶) کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران [مصحح اشاره دارد که در

مراجعه به کتابخانه اثری از آن به دست نیامده است].

ج. اشعار پراکنده: مصحح همچنین با کمک از کتاب تذکره او، دیوان و مجموعه اشعار او را گردآوری و در بخش ضمائم آورده است.

د. مرآت الجمال: رساله‌ای است منظوم که محمدطاهر نصرآبادی آن را از دیوان صائب تبریزی برآورده است و در آن به اشعاری که در صفت مهتاب، لب، شراب، خط، زلف، کمر، خال، ابرو، زرخندان و قامت آمده، اشارت می‌دهد. مصحح این رساله را در هامش چند برگ از نسخه شماره ۲۹۱۱ کتابخانه سپهسالار استخراج کرده است.

نسخی که مصحح در تصحیح کتاب از آنها استفاده کرده است عبارتند از:

الف. نسخه وزیر یزد: این نسخه چنانچه مصحح کتاب اظهار کرده، از همه نسخه‌های شناخته شده، کاملتر و جامعتر بوده است، به ویژه آنکه خود محمدطاهر نصرآبادی نسخه را از نظر گذرانده و به اصلاح برخی از نادرستیهای آن اقدام کرده است. این نسخه علاوه بر اطلاعات بسیار صحیح و ضبطهای بسیار دقیق و غالباً مشکول، اضافات و افزوده‌هایی نسبت به دیگر نسخ تذکره الشعراء دارد.

ب. نسخه دانشگاه تهران: بنابه اظهار مصحح محترم، کتاب نسخه معلوم نیست و کتاب در ضبط اسامی اشخاص و اماکن تسامح ورزیده و اغلاط فراوانی به کتاب راه پیدا کرده است تا جایی که از اصالت و اعتبار علمی کتاب کاسته است.

ج. نسخه مجلس شورا: نسخه‌ای است به خط نستعلیق سبزی با بابا احمدی، طبق نظر مصحح، این نسخه تحریر نخست تذکره الشعراء نصرآبادی است و کتاب پس از کتابت نسخه در سالهای بعد، اطلاعات جدیدی را از مؤلف گرفته و در حاشیه نسخه افزوده است و چون این افزوده‌ها فراوان شده، وی تحریر دیگری فراهم آورده که همان نسخه وزیر است. این نسخه را نیز

محمدطاهر نصرآبادی دیده و پس از رقع کاتب، به خط خود یادداشتی بدان افزوده است.

د. نسخه کتابخانه ملک: این نسخه که به خط نسخ است توسط کاتبی نامعلوم در سده ۱۲ کتابت شده است. مرحوم وحید دستگردی در چاپ تذکره نصرآبادی از این نسخه استفاده کرده است، اما اشاره‌ای به ناقص بودن آن ندارد.

مصحح کتاب به ذیل تذکره نصرآبادی که فهرست نویسنده کتابخانه مرکزی بدان توجه نموده، اشاره کرده است که پس از بررسی، وی مشخص کرده است که این ذیل شامل دو قسمت است که در بخش اول نگارنده ذیل به طور مختصر به بیان شرح احوال ۱۲۵ نفر از شاعران پرداخته است، که گویا ذیل نویسنده تحفه سامی را در پیش روی داشته و قسمتهایی از آن را انتخاب کرده و در هامش تذکره نصرآبادی آمده است. در بخش دوم، ذیل نویسنده به شرح احوال ۱۶ شاعر از شاعران کوه گیلویه و نمونه اشعار آنها می‌پردازد. مصحح با استناد به گفته استاد احمد گلچین معانی «ذکر این سرایندهگان در تذکره‌های دیگر نیامده است» این بخش را تصحیح و در پیوست کتاب ضمیمه نموده است.

مصحح پس از تصحیح کتاب حاضر، جهت تسریع امر پژوهش فهرستی ارزنده که شامل فهرست نام افراد، نام شعرا بر مبنای جایها، فهرست تخلص‌ها، نام کتابها، ابیات و مصرعها، جایها، طایفه‌ها و فرقه‌ها، مشاغل و مناصب، ماده تاریخها، الغاز، معنیات و لغات و ترکیبات می‌شود، تهیه نموده و به انتهای کتاب افزوده است.

با توجه به ارزش کتاب، آن را جامع فرهنگ و ادب و هنر تاریخ عصر صفوی نمی‌توان برشمرد، زیرا نصرآبادی از برخی از معاصرین خود هیچ یادی نمی‌کند، مثل محمدطاهر بسطامی مؤلف فتوحات فریدونیه که بالغ بر ۳۴۲ بیت از اشعارش در کتابش منقول است، ولی نصرآبادی با توجه به اینکه قریب العهد بوده، از او یادی نمی‌کند.

□

مصوبات مرکز نشر میراث مکتوب

نام کتاب	نام مؤلف	نام مصحح
نقائس المآثر	میرعلاء الدوله کامی قزوینی	حافظ احرارف
مرآت الوقایع مظفری	عبدالحسین خان ملک المورخین	دکتر عبدالحسین نوالی
الفهرست	ابن ندیم	دکتر پرویز ادکابی